

NARODNE KNJIŽNICE U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI – PRIMJER ORGANIZACIJE ŽUPANIJSKE KNJIŽNIČNE MREŽE

KOPRIVNICA-KRIŽEVCI COUNTY PUBLIC LIBRARIES – AN EXAMPLE OF THE COUNTY LIBRARY NETWORK

Ljiljana Vugrinec

Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica

ljiljana@knjiznica-koprivnica.hr

UDK / UDC [021.6:027.022] (497.525.1)(091)

Stručni rad / Professional paper

Primljeno / Received: 19. 3. 2019.

Prihvaćeno / Accepted: 15. 4. 2019.

Sažetak:¹

Cilj. Opisati županijsku mrežu narodnih knjižnica Koprivničko-križevačke županije i njezin povijesni razvoj kroz posljednjih dvadesetak godina.

Pristup/metodologija. Kronološki prikazati razvoj županijske mreže narodnih knjižnica od uspostave nacionalnog sustava županijske matičnosti za narodne i školske knjižnice i stupanja na snagu Zakona o knjižnicama iz 1997. do danas (2018.).

Rezultati. Prikazana je županijska mreža narodnih knjižnica Koprivničko-križevačke županije koja danas s pet samostalnih narodnih knjižnica (tri gradske i dvije općinske knjižnice) i dvije službe pokretnih knjižnica knjižničnim uslugama pokriva 20 općina. Planskim osmišljavanjem i dugogodišnjom sustavnom izgradnjom županijske knjižnične mreže ostvareno je 100 % obuhvata svih jedinica lokalne samouprave temeljnim uslugama narodne knjižnice.

¹ Rad je prezentiran na 43. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva održanoj u Opatiji, 10.–13. 10. 2018.

Originalnost/vrijednost. Ostvareni model organizacije županijske mreže narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji pokazuje da se uz odgovarajuću zakonsku regulativu i potporu sa svih razina financiranja (lokalne, regionalne, državne) te uz stručnu podršku knjižničarske zajednice može ostvariti mreža narodnih knjižnica koja omogućuje stanovnicima svih jedinica lokalne samouprave dostupnost knjižničnih usluga. Opisani koncept uspostave cjelovite županijske knjižnične mreže ili neki njegovi elementi mogu se primijeniti i u drugim sredinama kako bi se knjižnične usluge osigurala za stanovništvo i na onim područjima gdje ih još uvijek nema.

Gljučne riječi: županijska mreža knjižnica, narodne knjižnice, pokretne knjižnice, Koprivničko-križevačka županija

Abstract

Objective. The paper aims to describe the County Network of Public Libraries of Koprivnica-Križevci County and its historical development over the past twenty years.

Approach/methodology. The network development is described chronologically since the establishment of the national county network system for public and school libraries, that is, from 1997 when the Croatian Law on Libraries entered into force until today.

Results. The paper presents the Public Library Network of Koprivnica-Križevci County, which today, in 2018, consists of five public libraries (three city- and two municipal libraries), and two mobile library services providing library services for 20 municipalities. The elaborate planning and the long-term systematic building of the county library network have made it possible to achieve a 100% coverage of all local self-government units with the core public library services.

Originality/value. The implemented model of the county public library network in Koprivnica-Križevci County shows that, with quality laws and support from all levels of funding (local, regional, state), as well as with the professional support of the library community, a network of public libraries, which will provide access to library services for all residents of all local self-government units, can be created. The described activities and concept of establishing a full county library network or some of its elements can serve as a model for providing library services in other areas where these services are not yet available to the residents.

Keywords: county network library, public libraries, mobile libraries, Koprivnica-Križevci County

1. Uvod

Sredinom 90-ih godina dvadesetog stoljeća u Hrvatskoj dolazi do reorganizacije knjižničnog sustava i utvrđuje se nova mreža narodnih knjižnica utemeljena na županijskom principu. Istovremeno, uspostavlja se funkcija županijske knjižnične matičnosti kao stručne razine nadležne za brigu o razvoju djelatnosti na konkretnom području pojedine županije.

Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica na temelju Rješenja Vijeća za knjižnice Ministarstva kulture RH od 27. 3. 1995.² dobiva status županijske matične knjižnice³ i postaje nadležna za brigu o stanju i razvoju knjižnične djelatnosti u narodnim i školskim knjižnicama na području Koprivničko-križevačke županije⁴, sa sjedištem u Koprivnici.

U skladu sa županijskom matičnom funkcijom, Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica (www.knjiznica-koprivnica.hr) od 1995. godine do danas sustavno radi na izgradnji županijske knjižnične mreže narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji.⁵

Razvoj te mreže od sredine 90-ih godina do danas možemo podijeliti u nekoliko ključnih etapa: prvo razdoblje otpočelo je osnivanjem županijske matične službe, s glavnim zadacima izrade analize stanja i dugoročnog plana razvoja mreže te paralelnim radom na unapređenju rada postojećih knjižnica; u drugom razdoblju odvijao se najintenzivniji razvoj mreže osnivanjem novih knjižnica i uspostavljanjem rada novih bibliobusa, a treće razdoblje, koje traje sve do danas, obilježeno je dostizanjem cilja stopostotnog obuhvata svih gradova i općina u županiji uslugama narodnih knjižnica.

Tijek rada na razvoju mreže i njegovi rezultati kronološki su opisani i prikazani u nastavku te potkrijepljeni podacima iz godišnjih statističkih upitnika o radu

² Sabolović-Krajina, D. Uz 150 godina knjižničarstva u Koprivnici (1845-1996). // Podravski zbornik 22, 21(1996), 100.

³ Ministarstvo kulture RH od 1996. godine posebno financira rad županijske matične službe pokrivanjem troškova plaće voditelja Službe te godišnjim namjenskim sredstvima za materijalne troškove rada Službe.

⁴ Koprivničko-križevačka županija površine je 1772 km², a smještena je na sjeveru Hrvatske, uz granicu s Mađarskom. Graniči s Međimurskom, Varaždinskom, Virovitičko-podravskom, Bjelovarsko-bilogorskom i Zagrebačkom županijom. U njoj su 3 grada – Koprivnica, Križevci i Đurđevac – te 22 općine. Županija ima 115 584 stanovnika – nešto više u gradovima, tj. 66 606, a općine imaju ukupno 48 978 stanovnika. Najviše općina (16 ili 73 %) ima do 3000 stanovnika (od toga 9 općina ima manje od 2000 stanovnika); 3 općine imaju 3000–4000 stanovnika (14 %); 2 općine imaju 4000–5000 stanovnika (9 %). Samo 1 općina (Sv. Ivan Žabno) ima više od 5000 stanovnika (4 %). Većina općina sastoji se od više prometno slabo povezanih naselja (prosječno njih 8). Samo jedno naselje (Virje) ima više od 3000 stanovnika.

⁵ Državni zavod za statistiku. 1. Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, popis 2011. [citirano: 2019-01-20]. Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_03/H01_01_03.html.

knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji⁶, kao i podacima iz analiza provedenih na nacionalnoj⁷ razini. Na kraju, daje se osvrt na ostvareno te moguće smjernice i perspektive daljeg razvoja županijske mreže.

2. Počeci razvoja županijske mreže narodnih knjižnica (1995.–1999.)

2.1. Zatečeno stanje narodnih knjižnica prilikom uspostave županijske matičnosti (1995./96.)

Sredinom 1990-ih temelj županijske mreže narodnih knjižnica činile su tri gradske knjižnice: matična Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ u Koprivnici, Gradska knjižnica „Franjo Marković“ Križevci te Knjižnica i čitaonica u Đurđevcu. Usto, Bibliobus koprivničke Knjižnice pružao je knjižnične usluge na području 7 današnjih općina (Drnje, Hlebine, Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec, Novigrad Podravski, Peteranec, Rasinja). U nekoliko mjesta – Đelekovcu, Goli, Gotalovu, Legradu, Novigradu Podravskom, Peterancu, Podravskim Sesvetama i Virju – postojale su neprofesionalne knjižnice – zbirke knjiga koje su vodili volonteri.⁸ Pokrivenost područja (jedinica lokalne samouprave) odgovarajućim uslugama narodnih knjižnica – ako se uzmu u obzir gradske knjižnice i područje koje je pokrivaio bibliobus – iznosila je svega 42 %.

Problemi u radu gradskih narodnih knjižnica bili su u to vrijeme identični ili vrlo slični u svim knjižnicama: neredovito i/ili nedostatno financiranje redovne djelatnosti (osobito nabave knjižnične građe), nedostatni i/ili neodgovarajući prostori te posebno izražen manjak djelatnika – s obzirom na potrebnu otvorenost za korisnike, rast broja korisnika, potrebe za uvođenjem novih knjižničnih usluga itd. Usto, samo je Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ u Koprivnici djelovala kao samostalna ustanova u kulturi. Usprkos navedenim teškoćama, knjižnično poslovanje u gradskim knjižnicama odvijalo se i tada, kao i danas, u potpunosti u skladu s knjižničnim standardima.

Za razliku od gradskih knjižnica, poslovanje spomenutih seoskih knjižnica, bazirano na volonterskom radu, odvijalo se mahom nestručno, a zbog općenito teških materijalnih prilika za vrijeme Domovinskog rata i neposredno nakon njega, kao i zbog promjena u financiranju kulture uslijed teritorijalnog preustroja, u većini njih gotovo je potpuno zamrlo obnavljanje knjižnih fondova.⁹

⁶ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. Narodne knjižnice. [citirano: 2019-01-20] Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=108&n=3&side=2>.

⁷ Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Narodne knjižnice. [citirano: 2019-01-20] Dostupno na: <http://www.nsk.hr/maticna-sluzba-za-narodne-knjiznice/>.

⁸ Problemi malih „seoskih“ knjižnica bili su istovjetni kao i u drugim krajevima Hrvatske tih godina. Neke od njih bile su samostalne i djelovale su u okviru mjesnih zajednica (nakon 1993. općina ili mjesnih odbora), a neke su 80-ih i početkom 90-ih funkcionirale kao „područne knjižnice“ gradskih knjižnica, koje su im pomagale u nabavi i obradi građe, dok su se volonteri brinuli o posudbi, najčešće preko vikenda, npr. nedjeljom.

⁹ Do danas, od tih nekadašnjih mjesnih „knjižnica“ preostala je samo još jedna – ona u Novigradu Podravskom, koja i dalje redovito radi na volonterskoj osnovi, dok je knjižnica u Virju na

S obzirom na sve navedene probleme u djelovanju malih mjesnih „knjižnica“, tim je značajniji segment županijske knjižnične mreže predstavljala Bibliobusna služba koja je u okviru Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ u Koprivnici osnovana 1979. godine radi pružanja usluga u selima oko Koprivnice. Posebno je važna bila njezina uloga u mjestima gdje su se nalazile područne škole (primjerice Hlebine, Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec).¹⁰

Iako su postojale potrebe za širenjem mreže bibliobusnih stajališta na durđevačko i križevačko područje, što se moglo realizirati npr. uvođenjem druge radne smjene, krajem 90-ih jedini postojeći bibliobus dosegao je starost od dvadesetak godina i zbog čestih kvarova sve je teže obavljao svoju funkciju. Stoga je imperativ ne samo za širenje djelatnosti pokretne knjižnice već i za održanje Bibliobusne službe uopće, prije svega, bila što hitnija nabava novog zamjenskog vozila.

2.2. Planiranje razvoja mreže nakon donošenja Zakona o knjižnicama (1997.–1999.)

Donošenjem Zakona o knjižnicama 1997.¹¹ godine nastupilo je novo razdoblje u razvoju narodnih knjižnica u Hrvatskoj. Njime je propisano da su svaki grad i općina u Republici Hrvatskoj dužni osigurati stanovništvu neki oblik korištenja javne knjižnice. Lokalna samouprava nije više mogla birati hoće li imati knjižničku uslugu za svoje stanovništvo ili ne, nego samo u kojem će to obliku biti. Novi propisi značili su i da sve već postojeće mjesne knjižnice, bilo područne ili samostalne, moraju uskladiti svoje stručno i financijsko poslovanje sa Zakonom.

Osim knjižnica kao samostalnih ustanova, Zakon navodi manje ustrojbene jedinice – knjižnični ogranak, stanicu i stacionar, kao i stajališta bibliobusa – koje se mogu uspostaviti i djelovati u okviru neke veće knjižnice, na temelju ugovora između knjižnice kao pružatelja usluga i korisnika knjižnične usluge (npr. općine).

Za svaki od navedenih organizacijskih oblika knjižnica Zakonom iz 1997. i Standardima za narodne knjižnice iz 1999.¹² propisane su norme u pogledu prostora, fonda, djelatnika, financiranja i slično te je postavljen uvjet da se minimum propisanih normi mora ispuniti ukoliko knjižnica želi pravno urediti svoj status, a time i ostvariti pravo na financijsku podršku iz državnog proračuna. Uvjetujući

temeljima nekadašnje mjesne knjižnice prerasla u općinsku knjižnicu kao samostalnu ustanovu.

¹⁰ Vugrinec, Lj. Bibliobusna služba Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.–2010.: Spomenica Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 190–202.

¹¹ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105, 1616(1997). [citirano: 2019-04-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html.

¹² Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58, 1071(1999). [citirano: 2019-04-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_06_58_1071.html.

osnivanje knjižnica postojanjem konkretne i pravno regulirane, ali i financijske, podrške lokalne zajednice, država je učinila prijeko potreban korak kako bi se osigurali nužni stručni preduvjeti za uređeno poslovanje knjižnica, ali i kako bi se osiguralo da državna ulaganja u taj sektor budu trošena planski, promišljeno i stručno utemeljeno, na dugoročnoj osnovi, s jasnim krajnjim ciljem – obuhvatom što većeg područja i što većeg broja stanovnika što kvalitetnijim knjižničnim uslugama.

U okviru jedne od osnovnih zadaća iz djelokruga županijske matične službe, utvrđene Pravilnikom o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj¹³, analizom stanja narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji provedenom tijekom 1997. i 1998., neposrednim uvidom u situaciju na terenu te prikupljanjem podataka o radu postojećih knjižnica, utvrđeno je ponajprije stanje mreže kao preduvjet za dugoročno planiranje njezina budućeg razvoja.

2.3. Nacrt nove županijske mreže narodnih knjižnica (1999.)

Uvažavajući pravila struke, kao i potrebe i mogućnosti, na postavkama novog Zakona u Županijskoj matičnoj službi izrađen je 1999. u suradnji s ravnateljicama svih gradskih knjižnica u Županiji *Nacrt nove mreže narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji*.¹⁴ Kako bi se uspostavila što efikasnija i racionalnija mreža općinskih narodnih knjižnica, u Nacrtu nove mreže uzete su u obzir i mogućnosti koje pružaju pokretne knjižnice. Već tada predviđeno je kako će se zajedničkim financiranjem jednog ili više bibliobusa, u koje bi se uključile općine i gradovi kao korisnici usluga pokretne knjižnice, ali i Županija, lakše i uz relativno male troškove osigurati osnovna knjižnična usluga stanovništvu u mjestima gdje nije moguće osnovati stacioniranu knjižnicu.

Kod planiranja potreba za knjižničnim uslugama u Nacrtu razvoja županijske knjižnične mreže, koji je upućen na razmatranje svim općinama i gradovima u Županiji, kao i samoj Županiji, uzeti su u obzir svi relevantni pokazatelji: broj stanovnika općina i općinskih središta, geografski položaj općina i prometna povezanost, tradicija knjižničarstva.

Prema zatečenom stanju i stvarnim potrebama te u skladu s postojećim ograničenjima (npr. male općine, raštrkana naselja i sl.), a u skladu sa Zakonom o knjižnicama, Standardima za narodne knjižnice i Standardima za pokretne knjižnice RH, prema prijedlogu Nacrta nove mreže narodnih knjižnica iz 1999., predviđeno je da se buduća županijska mreža narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj

¹³ Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 43, 715(2001). [citirano: 2019-04-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbene/2001_05_43_715.html.

¹⁴ Izvješće Županijske matične službe o stanju narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji i Nacrt mreže knjižnica u županiji koprivničko-križevačkoj, listopad 1999. (arhiva Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica).

županiji sastoji od 3 gradske knjižnice u Koprivnici, Križevcima i Đurđevcu, kao središnjih narodnih knjižnica za područja koja im gravitiraju, zatim samostalnih općinskih knjižnica, stacionara ili stanica u sredinama koje ostvare uvjete te mreže stajališta pokretnih knjižnica za sve one općine koje nemaju stacioniranu knjižnicu.

Da bi se ostvario plan izgradnje županijske knjižnične mreže, bilo je potrebno osamostaliti gradske knjižnice u Križevcima i Đurđevcu, tj. izdvajanjem iz sastava Pučkog otvorenog učilišta, odnosno Centra za kulturu, organizirati sve gradske knjižnice kao samostalne ustanove; uskladiti sa Zakonom, urediti i opremiti prema Standardima postojeće volonterske knjižnice u općinama; osigurati prostor, urediti ga i opremiti za nove knjižnice u općinama koje iskažu interes; nabaviti i stručno obraditi knjižničnu građu za buduće općinske knjižnice; zaposliti nove stručne knjižnične djelatnike (ukupno 20 za cijelo područje Županije); proširiti mrežu stajališta pokretne knjižnice, nabaviti dva vozila za pokretne knjižnice (1 novi zamjenski bibliobus umjesto postojećeg dotrajalog koprivničkog bibliobusa i 1 novi bibliokombi); osigurati računalnu opremu i koordinirati uvođenje programa za automatizirano knjižnično poslovanje u svim knjižničnim jedinicama.

Predviđenom županijskom knjižničnom mrežom osigurala bi se pokrivenost svih dijelova Županije narodnim knjižnicama, odnosno omogućila najšira dostupnost knjižničnih usluga. Za izgradnju mreže planirano je dulje razdoblje, kao i materijalna podrška – kako lokalne i regionalne zajednice tako i države.

2.4. Osamostaljivanje i unapređivanje rada te adaptacije gradskih knjižnica u Koprivnici, Križevcima i Đurđevcu (2000.–2003.)

Razdoblje od sredine 90-ih pa sve do polovice idućeg desetljeća u sve tri gradske knjižnice

obilježile su adaptacije i proširenja prostora. Iako su bile smještene na dobrim lokacijama, u središtima gradova, prostor svih gradskih knjižnica bio je nenamjenski te je samo određenim intervencijama kod uređenja i opremanja bio prilagođen knjižničnim potrebama. Kako su narodne knjižnice vrlo dinamični sustavi, u kojima se brzo mijenjaju i rastu potrebe za uvođenjem novih usluga, smještajem različite građe, provođenjem obrazovnih i animacijskih programa itd., to uvjetuje potrebu za polivalentnim prostorom koji se u skladu s rastom knjižnice može mijenjati, proširivati i prilagođavati novim zadacima, tehnologijama i zahtjevima korisnika. Nenamjenski prostori, s obzirom na to da kod njihova planiranja nisu predviđene potrebe koje će se pojaviti s razvojem knjižnice, u puno kraćem vremenu nego namjenski građene knjižnice postaju premali i nedostatni, a često i neprikladni za pružanje novih vrsta usluga te značajno ogranačavaju rad i razvoj knjižnica.

Stoga su sve tri gradske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji bile primorane 90-ih krenuti u preuređenja i iskorištavanje dodatnih prostora – podruma,

tavana, dvorišnih zgrada, dokupa susjednih prostora, odnosno svega što im je bilo na raspolaganju, jer gradnja novih knjižnica u to vrijeme zbog visoke cijene takvih investicija nije bila moguća.

Tako je u Koprivnici knjižnična zgrada preuređena „od podruma do krova“¹⁵ u adaptaciji koja je trajala sedam godina (1996.–2003.) te s ranijih cca 500 došla do 1000 korisnih kvadratnih metara; u Križevcima su preuređeni svi posudbeni odjeli Gradske knjižnice te spremišta u zgradi Hrvatskoga doma¹⁶, a uređena je i nova igraonica¹⁷; u Đurđevcu su u dokupljenim prostorima uz novi posudbeni odjel Knjižnice u središtu grada uređeni novi dječji odjel¹⁸, spremište i stručni odjel s čitaonicom.¹⁹ U istom razdoblju provedena je automatizacija knjižničnog poslovanja u svim gradskim knjižnicama uvođenjem računalnog poslovanja u programu Metel.win.

Ukupnom razvoju narodnih knjižnica u Županiji osobito je pridonijelo osamostaljivanje gradskih knjižnica u Križevcima (1999.) i Đurđevcu (2001.) iz okvira Pučkog učilišta, odnosno Centra za kulturu, provedeno na temelju Zakona o knjižnicama. Kao samostalne ustanove, knjižnice su znatno napredovale u stručnom knjižničnom poslovanju, ostvarile bolje prostorne i kadrovske preduvjete za rad te dobile potrebnu slobodu u kreiranju i provođenju programske djelatnosti s osnovnim ciljem kvalitetnijeg i učinkovitijeg služenja zajednici.

3. Razdoblje intenzivnog rasta i razvoja županijske mreže narodnih knjižnica (2004.–2009.)

Petogodišnje razdoblje između 2004. i 2009. godine obilježile su najveće i ključne promjene u razvoju županijske knjižnične mreže narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji koje su znatno pridonijele povećanju dostupnosti knjižničnih usluga stanovništvu: osnovane su dvije nove općinske knjižnice te su nabavljena dva nova bibliobusa – jedan zamjenski za postojeću Bibliobusnu službu u Koprivnici i jedan za novu Bibliobusnu službu u Križevcima.

¹⁵ Vugrinec, Lj. Lokacije i adaptacije Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica od 1945. godine do danas. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.–2010.: Spomenica Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 175–189.

¹⁶ Janeš-Žulj, M.; P. Delić. Gradska knjižnica „Franjo Marković“ Križevci: spomen knjiga u povodu 160. godišnjice postojanja. Križevci: Gradska knjižnica „Franjo Marković“, 1998. Str. 97.

¹⁷ Janeš-Žulj, M. Nova igraonica Gradske knjižnice „Franjo Marković“ u Križevcima. // Svezak 7, 7(2005), 32.

¹⁸ Šabarić, A. Dječji odjel Gradske knjižnice u Đurđevcu. // Svezak 7, 7(2005), 24.

¹⁹ Šabarić, A. Povijest knjižničarstva u Đurđevcu. // Stručni skup Iz povijesti naših knjižnica: Daruvar, 16. studenoga 2007.: zbornik radova. / ur. Zorka Renić i Ilija Pejić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 143–145.

3.1. Novi bibliobus u Koprivnici (2004.)

U pogledu razvoja i djelovanja pokretnih knjižnica, Koprivničko-križevačka županija danas spada u red najstarijih i najrazvijenijih u Hrvatskoj, s obzirom na to da je Bibliobusna služba Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica osnovana još 1979. godine²⁰. Iza sebe ima bogato iskustvo u pružanju knjižničnih usluga, najprije na širem području okolice Koprivnice, a danas i područja u okolici Đurđevca.

Nakon višegodišnjih nastojanja i duge kampanje i lobiranja, godine 2004. prvi koprivnički bibliobus, nakon 23 godine rada, zamijenjen je novim, suvremenim vozilom²¹, zahvaljujući inicijalnim sredstvima Ministarstva kulture te financijskoj podršci Koprivničko-križevačke županije i „Podravke“ d.d., kao i donacijama drugih sponzora te samih građana – korisnika bibliobusa. Novi bibliobus izgrađen je na kamionskom podvozju, a u njega je ugrađena specijalna knjižnična oprema (police, elektronička oprema) te ostali dodaci (grijanje, klimatizacijski uređaj, rasvjeta itd.) koji omogućuju pružanje knjižnične usluge te ugodan boravak u vozilu kako za osoblje tako i za korisnike bibliobusa. Novi bibliobus omogućio je širenje mreže stajališta obuhvatom većeg područja nego ikada ranije – obuhvaćene su dodatne tri općine te od 2004. bibliobus obilazi 10 općina, a po prvi put odlazi i do Prekodravlja, gdje od tada redovito posjećuje svih pet mjesnih odbora u Općini Gola.²² Time je pokrivenost Županije knjižničnim uslugama 2004. po prvi put prešla 50 % područja – točnije, dosegla je 52 % obuhvata jedinica lokalne uprave u Županiji.

3.2. Osnivanje samostalnih općinskih knjižnica u Virju i Gornjoj Rijeci (2007.)

Na poticaj Županijske matične službe upućen svim općinama za osnivanje općinskih knjižnica u skladu sa Zakonom, izražen još 1999., pozitivno su odgovorile tri općine: Molve, Sv. Ivan Žabno i Virje. Županijska matična služba izvršila je u svima njima stručni uvid u stanje, odnosno preduvjete koje je potrebno ostvariti kako bi se knjižnice osnovale, te dala potrebne stručne naputke, kao i potrebnu praktičnu pomoć. Općina Virje imala je najbolje preduvjete za osnivanje knjižnice

²⁰ Vugrinec, Lj. Bibliobusna služba Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. // Pokretne knjižnice u Hrvatskoj: zbornik radova: 10. okrugli stol o pokretnim knjižnicama i 4. festival hrvatskih bibliobusa „Od kočije do suvremenog bibliobusa“, Karlovac, 15. travnja 2011. / uredile Ljiljana Vugrinec, Ljiljana Črnjar, Frida Biščan. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo; Karlovac: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, 2012. Str. 65–77.

²¹ Vugrinec, Lj. Bibliobusna služba Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.–2010.: Spomenica Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 192–196.

²² Tudić, M. Prva godišnjica rada novog koprivničkog bibliobusa. // Svezak 7, 7(2005), 28.

kao ustanove jer je već imala dugu tradiciju knjižničarstva, odgovarajući fond i prostor u kojem je općinska knjižnica u volonterskom obliku redovito radila, a nedostajalo joj je još stručno osoblje.

U matičnoj knjižnici prikupljana je knjižnična građa za formiranje inicijalnih fondova knjižnica u osnivanju, a u okviru kontinuirane edukacije knjižničara početnika u Županiji provedena je i osnovna stručna obuka djelatnika zaduženih za knjižnice u osnivanju. No tijekom vremena došlo je do promjena prvobitnih planova i od tri samostalne općinske knjižnice koje su planirane 1999. samo je jedna do danas uspjela ostvariti status samostalne ustanove u kulturi, i to ona u Virju (2007.), dok općine Molve i Sveti Ivan Žabno danas na svom području koriste usluge bibliobusa.

Trgovački sud u Bjelovaru donio je Rješenje o upisu Narodne knjižnice Virje u sudski registar 8. ožujka 2007.²³ Tijekom 2007. odvijala se informatizacija knjižnice, a nakon dovršetka adaptacije i opremanja proširenog prostora knjižnice novouređena knjižnica svečano je otvorena prigodom Dana općine Virje, 11. 11. 2008. Od početka 2008. godine u knjižnici je zaposlena stručna djelatnica s punim radnim vremenom, što je omogućilo da knjižnica, na temeljima tradicije nekadašnje Narodne Čitaonice²⁴, povijesno važne za cijeli ovaj kraj, uspješno nastavi misiju nositelja kulturnog i društvenog života Virja i njegove okolice.

Druga općinska knjižnica u Županiji osnovana je iste godine (2007.) u Gornjoj Rijeci, maloj općini smještenoj na obroncima Kalnika, sa svega nešto više od 2000 stanovnika. Iako se radi o jednoj od najmanjih općina u Koprivničko-križevačkoj županiji, Gornja Rijeka uložila je izuzetne napore te uspjela ostvariti minimalne zakonske pretpostavke za osnivanje općinske knjižnice. Općinska knjižnica u Gornjoj Rijeci, pod imenom Sidonije Rubido Erdödy, registrirana je kao samostalna ustanova 15. listopada 2007.²⁵ Od 2008. do 2010. uređen je dodatni prostor kako bi se odvojeno smjestio dio knjižnice za djecu i dio za odrasle s posudbenim pultom i čitaonicom. U knjižnici se intenzivno odvijaju mnoge animacijske aktivnosti za korisnike, od kojih je najviše onih za djecu – najmlađe korisnike knjižnice, s ciljem popularizacije knjižnice i čitanja od najranije dobi.

Osnivanjem dviju općinskih knjižnica pokrivenost Županije knjižničnim uslugama porasla je 2007. na 60 %. Činjenica da su dvije samostalne općinske knjižnice u Županiji osnovane u jednoj od najvećih, ali i u jednoj od najmanjih općina, govori da je tako nešto zaista moguće ostvariti u svakoj sredini. No uz želju i opredijeljenost samih stanovnika, za to je potrebno i razumijevanje, dobra volja, umješnost i ustrajnost onih koji upravljaju općinom.

²³ Škvarić, A. Vijesti iz Narodne knjižnice Virje. // Svezak 10, 10(2008), 25.

²⁴ Krčmar, S. Sto godina Narodne čitaonice u Virju. Virje: Narodna čitaonica s knjižnicom, 1978.

²⁵ Nikolić, M. U Gornjoj Rijeci osnovana Općinska knjižnica Sidonije Rubido Erdödy. // Svezak 10, 10(2008), 37.

3.3. Osnivanje nove bibliobusne službe u Križevcima (2009.)

Nakon nabave novog bibliobusa u Koprivnici 2004. godine i proširenja mreže stajališta sa sedam na deset općina, nastavljene su aktivnosti u promoviranju pokretnih knjižničnih usluga i u drugim općinama. Kako su općine koje gravitiraju Koprivnici mahom već bile pokrivene uslugama bibliobusa, naglasak je stavljen na širenje mreže stajališta na križevačko i đurđevačko područje.

Razmatrajući specifičnosti područja, zaključeno je da postojeći koprivnički bibliobus izgrađen na kamionskom podvozju ima mogućnosti u svoju mrežu uključiti općine ravničarskog dijela Županije koji gravitira Đurđevcu. Za područje oko Križevaca, brdovito Kalničko prigorje, procijenjeno je da se bibliobus veličine koprivničkog (kamion cca 8 metara dužine) zbog veličine i težine (osobito zimi) ne bi mogao kretati uskim gorskim cestama kako bi došao do svih potencijalnih stajališta.

Zaključeno je kako bi za kretanje brdsko-planinskim terenom bilo pogodnije nabaviti manje vozilo. Kako je racionalnije službu pokretne knjižnice smjestiti bliže području koje treba obuhvatiti²⁶, pojavila se ideja da se dugogodišnje iskustvo koprivničkih knjižničara u pokretnom knjižničarstvu upotrijebi kako bi se u Županiji osnovala još jedna bibliobusna služba u Križevcima. Radilo se o inovativnom konceptu koji u Hrvatskoj tada još nije postojao (a ne postoji ni danas, osim u Križevcima) da se bibliobusna služba organizira uz jednu manju knjižnicu, koja nema županijsku matičnu funkciju. Gradska knjižnica „Franjo Marković“ Križevci hrabro se odvažila na taj korak i u suradnji s Matičnom službom 2007. krenula u osnivanje nove Bibliobusne službe.

Bibliobusna služba Gradske knjižnice „Franjo Marković“ u Križevcima osnovana je 2009. godine²⁷ kada je s radom počeo bibliobus nabavljen sredstvima Ministarstva kulture i Koprivničko-križevačke županije. U njemu je zaposlen jedan djelatnik, kao vozač i knjižničar. Uspostavom bibliobusne službe u Križevcima prvi put u povijesti knjižničnu uslugu u svojim mjestima dobili su stanovnici Kalničkoga prigorja, gdje su stajalištima pokretne knjižnice pokrivene 3 općine – Kalnik, Sveti Ivan Žabno i Sveti Petar Orehovec (10 naselja) – te na širem području grada Križevaca (12 naselja). Osnivanjem križevačke Bibliobusne službe obuhvat Županije knjižničnim uslugama povećan je na 72 %.

Osnivanjem druge bibliobusne službe Koprivničko-križevačka županija svrstala se među samo pet hrvatskih županija u kojima djeluju po dva bibliobusna

²⁶ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. 2. hrvatsko izd. (prema 2. izmijenjenom izd. izvornika). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

²⁷ Kuzmić, I. Bibliobusna služba Gradske knjižnice „Franjo Marković“ Križevci // Pokretne knjižnice u Hrvatskoj: zbornik radova: 10. okrugli stol o pokretnim knjižnicama i 4. festival hrvatskih bibliobusa „Od kočije do suvremenog bibliobusa“, Karlovac, 15. travnja 2011. / uredile Ljiljana Vugrinec, Ljiljana Črnjar, Frida Bišćan. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo; Karlovac: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, 2012. Str. 79–85.

vozila, a do danas ostala je jedinstvena u Hrvatskoj po tome što jedina ima dvije bibliobusne službe koje, svaka sa svojim vozilom, djeluju uz dvije različite gradske knjižnice.

3.4. Širenje bibliobusne mreže stajališta na đurđevačko područje

Od osnivanja koprivničke Bibliobusne službe 1979. godine, njezine troškove pokrivaio je Grad Koprivnica jer je bibliobus teritorijalno pokrivaio područje tadašnje Općine Koprivnica. Nakon ustrojavanja županija i promjene teritorijalnih granica, način financiranja nije se odmah promijenio, već je Grad Koprivnica još 15-ak godina nastavio u cijelosti financirati Bibliobusnu službu.

Godine 2008. u Gradu Koprivnici donesena je odluka o prestanku financiranja koprivničke Bibliobusne službe s logičnim obrazloženjem kako bibliobus pruža usluge izvan područja samoga grada, tj. na području općina kao samostalnih pravnih osoba. Iako je Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica s općinama i poduzećima – korisnicima bibliobusne usluge – imala sklopljene ugovore o djelomičnom sufinanciranju te usluge, ta sredstva nisu bila dovoljna da se djelatnost održi. Županijska matična Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica obratila se stoga nadležnima u Županiji apelom za pomoć u održanju Bibliobusne službe i predstavila ideju izgradnje cjelovite mreže narodnih knjižnica u Županiji, upravo s naglaskom na razvoju pokretnih knjižnica.

Predloženo je širenje mreže stajališta koprivničkog bibliobusa prema Đurđevcu i pokrivanje križevačkog područja uspostavom nove službe pokretne knjižnice u Križevcima. Koprivničko-križevačka županija prepoznala je i podržala planove širenja županijske knjižnične mreže na taj način te se od 2009. godine znatnije uključila u sufinanciranje pokretnih knjižnica kao djelatnosti od posebnog interesa za stanovnike Koprivničko-križevačke županije sufinanciranjem 60 % troškova i jedne i druge pokretne knjižnice (koprivničke i križevačke). To je bilo dovoljno da se uz sudjelovanje općina i poduzeća – korisnika koji također sufinanciraju bibliobusnu uslugu (na temelju godišnjih ugovora) – zatvori potrebna financijska konstrukcija koja funkcionira sve do danas, već punih deset godina.

Uključivanje Županije u sufinanciranje pokretnih knjižnica od 2009. omogućilo je širenje mreže stajališta koprivničkog bibliobusa i potaknulo dodane općine na uključivanje u mrežu, osobito na đurđevačkom području. Provedeni su obilasci terena i razgovori s čelnicima svih općina. Organizirano je predstavljanje bibliobusa i njegovih usluga mještanima i predstavnicima općinskih vlasti. Pozitivno su odgovorile četiri općine – Ferdinandovac, Kalinovac, Kloštar Podravski i Podravske Sesvete, s kojima su 2009. sklopljeni ugovori o korištenju i sufinanciranju bibliobusne usluge na 6 novih stajališta. Iste godine uključena je i posljednja preostala općina koprivničkog područja bez knjižnične usluge – Đelekovec. Pokrivenost područja knjižničnim uslugama u 2009. porasla je zahvaljujući tome na 92 %.

4. Daljnje širenje dostupnosti knjižničnih usluga u Županiji i stanje mreže danas (2010.–2018.)

Godine 2014. u mrežu bibliobusa uključuje se i Novo Virje te je pokrivenost Županije knjižničnim uslugama na kraju 2014. iznosila 96 %. Od siječnja 2015. godine, kad je u mrežu stajališta koprivničkog bibliobusa uvrštena i posljednja općina koja je do tada bila bez knjižnične usluge za svoje stanovništvo (Molve), dosegnuto je 100 % pokrivenosti jedinica lokalne samouprave u Županiji knjižničnim uslugama narodne knjižnice²⁸, kao što pokazuje priložena karta na slici 1.

Slika 1. Karta županijske mreže narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji (od 2015. nadalje)²⁹

Tako je planskim osmišljavanjem županijske knjižnične mreže i njezinom sustavnom izgradnjom, uz financijsku podršku općina, gradova, Županije i Ministarstva kulture RH, točno dvadeset godina nakon osnivanja Županijske matične službe za knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji dostignut cilj

²⁸ Vugrinec, Lj. Zahvaljujući bibliobusima, Koprivničko-križevačka županija od početka 2015. u cijelosti je pokrivena knjižničnim uslugama. // HKD novosti 65(2015). [citirano: 2019-01-20] Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1069>.

²⁹ Izradio: Mladen Matica, Zavod za prostorno uređenje Koprivničko-križevačke županije, ožujak 2015., Koprivnica.

propisan Zakonom o knjižnicama iz 1997. godine, tj. ostvaren je obuhvat svih gradova i općina u Županiji profesionalno organiziranom i kvalitetnom knjižničnom uslugom.³⁰

4.1. Pokazatelji stanja županijske mreže narodnih knjižnica Koprivničko-križevačke županije

U Koprivničko-križevačkoj županiji u 2018. godini djeluje pet narodnih knjižnica – samostalnih ustanova u kulturi. S obzirom na osnivače, tri su gradske i dvije općinske knjižnice.³¹ Gradske su Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica (matična knjižnica sa županijskom funkcijom), Gradska knjižnica „Franjo Marković“ Križevci i Gradska knjižnica Đurđevac, a općinske su knjižnice Narodna knjižnica Virje i Općinska knjižnica Sidonije Rubido Erdödy Gornja Rijeka (tablica 1).

Tablica 1. Pregled stanja narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji (31. 12. 2017.)³²

Mjesto	Knjižnica	Broj stan. grada / općine	BROJ UČLANJENIH		ZAPOSLENICI U KNJIŽNICAMA		PROSTOR m ²	KNJIŽNIČNI FOND broj jedinica	GODIŠNJA NABAVA KNJIGA	BROJ POSUDBI KNJIGA	BROJ POSIJETA UKUPNO	BROJ PROGRAMA	BROJ POSIJETA PROGRAMIMA
			Ukupno	Od toga, u bibliobusu	Knjižnično osoblje	Ukupno							
Koprivnica	Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“	30,854	8,900	2,767	18	23	1,340	180,102	6,274	191,586	153,171	339	9,248
Križevci	Gradska knjižnica „Franjo Marković“	21,122	4,579	599	8	9	1,450	82,607	2,809	78,726	66,518	996	14,273
Đurđevac	Gradska knjižnica Đurđevac	8,264	766		4	4	490	55,073	1,835	53,338	14,472	240	4,529
Virje	Narodna knjižnica Virje	4,587	324		2	2	168	14,073	791	8,990	6,899	57	1,386
Gornja Rijeka	Općinska knjižnica Sidonije R. Erdödy	1,779	193		1	1	62	8,240	708	2,702	3,592	234	3,897
UKUPNO			14,762	3,366	33	39	3,510	340,095	12,417	335,342	244,652	1,866	33,333

Sve knjižnice uspješno ostvaruju svoju ulogu nositelja informiranja, kulturnih i obrazovnih programa u zajednici. Građani ih prepoznaju kao poželjna i rado korištena mjesta za provođenje slobodnog vremena i stjecanje znanja, mjesta promicanja novih tehnologija, informacijske pismenosti, demokracije, socijalne inkluzije i očuvanja kulturne baštine.

³⁰ Ako se izuzme Grad Zagreb, Koprivničko-križevačka županija (KKŽ) jedna je od samo dvije u Hrvatskoj (uz Sisačko-moslavačku županiju) koja u 2018. ostvaruje zakonsku obvezu da stanovništvu u svim jedinicama lokalne samouprave omogućiti korištenje temeljnih knjižničnih usluga.

³¹ Vugrinec, Lj. Matičnost Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica – povijest i suvremenost // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.–2010.: Spomenica Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica (gl. urednica Dijana Sabolović-Krajina). Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 207.

³² Arhiva Županijske matične službe Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica (Izradila: Lj. Vugrinec, siječanj 2019.).

Kao što je vidljivo u tablici 1, u 2017. godini u narodne knjižnice i bibliobuse bilo je učlanjeno 14 762 korisnika ili 12,8 % stanovnika Županije. Od toga je bilo 3366 učlanjenih u bibliobuse (22 % ukupno učlanjenih korisnika u Županiji). U pet narodnih knjižnica i dva bibliobusa u 2017. bilo je ukupno 39 zaposlenih – od toga na knjižničarskim poslovima 33 ili prosječno 1 stručni djelatnik na 447 korisnika. Knjižnice su raspolagale prostorom od ukupno 3510 m² ili prosječno 3 m² po korisniku (uključeno samo članstvo stacioniranih knjižnica, bez članstva bibliobusa). Rashodi knjižnica iznosili su ukupno 6 170 000 kn, što prosječno iznosi 418 kn godišnje po upisanom korisniku u toj godini.

Pokretne knjižnice – bibliobusi pružaju knjižnične usluge na području 20 općina³³, gdje imaju više od 80 stajališta. Pokrivaju 100 % općina koje nemaju stacioniranu knjižnicu. Njihov je cilj učiniti knjige i informacije te suvremenu komunikacijsko-informacijsku tehnologiju dostupnima onima koji zbog udaljenosti ne mogu koristiti stacionirane knjižnice. Posebna pozornost posvećuje se poticanju čitanja i informacijske pismenosti kod djece u vrtićima i školama u općinskim i prigradskim naseljima. Pokretne knjižnice na više od 60 stajališta u školama i 16 u vrtićima³⁴ pružaju i stručnu podršku u odgojno-obrazovnom radu nastavnica i odgajateljima, kao i roditeljima.³⁵ Bibliobusi dostavljaju knjižničnu građu i do kućnog praga osobama s invaliditetom.

Zahvaljujući potpunoj pokrivenosti Županije knjižničnim uslugama, putem stacioniranih ili pokretnih knjižnica, kao i kvalitetnim programima koje knjižnice nude, po broju učlanjenih korisnika u narodne knjižnice u odnosu na broj stanovnika Koprivničko-križevačka županija na samom je vrhu u Hrvatskoj te više godina uzastopce (prema dostupnim podacima NSK za 2015. i 2016.) bilježi najveći postotak učlanjenosti stanovništva u narodne knjižnice od svih županija u Hrvatskoj (osim Grada Zagreba).³⁶ Usto, inovativan oblik organizacije pokretnih knjižnica kroz dvije zasebne bibliobusne službe u županiji pokazao se vrlo učinkovitim, što pokazuje činjenica da više od 22 % ukupno učlanjenih korisnika u narodne knjižnice u KKŽ u 2017. otpada upravo na korisnike bibliobusa.³⁷

³³ Općine koje u 2018. obilazi koprivnički Bibliobus (njih 17): Drnje, Đelekovec, Ferdinandovac, Gola, Hlebine, Legrad, Kalinovac, Kloštar Podravski, Koprivnički Ivanec, Koprivnički Bregi, Molve, Novigrad Podravski, Novo Virje, Peteranec, Podravske Sesvete, Rasinja i Sokolovac, dok križevački Bibliobus pokriva tri općine: Kalnik, Sv. Ivan Žabno i Sv. Petar Orehovec.

³⁴ Vugrinec, Lj. Stanje školskih knjižnica Koprivničko-križevačke županije u šk. godini 2015./16. // Svezak 19, 19(2017), str. 70.

³⁵ Vugrinec, Lj. Školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji. // Podravski zbornik 44, 44(2018), str. 137.

³⁶ Od ukupno 115 584 stanovnika KKŽ (2011. godine), 15 281 građana bilo je 2016. godine učlanjeno u narodne knjižnice i bibliobuse, tj. gotovo svaki sedmi stanovnik Županije, dok je na razini Hrvatske u knjižnice bilo učlanjeno 531 514 stanovnika, odnosno svaki osmi stanovnik RH.

³⁷ U 2017. ukupan broj učlanjenih korisnika narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji iznosio je 14 762, a od toga je 3366 korisnika (ili 22%) bilo učlanjeno u bibliobuse.

Osnivanje druge bibliobusne službe u Križevcima pridonijelo je i ravnomjernijem razvoju županijske knjižnične mreže, osobito u području Kalničkog prigorja, koje nema razvijenu tradiciju knjižničarstva.

Općine i poduzeća koja koriste bibliobus sudjeluju u sufinanciranju materijalnih troškova bibliobusa, dok županija sufinancira otprilike 60 % troškova pokretnih knjižnica. Županijskim sufinanciranjem pokriva se većina troškova zaposlenika, a u nabavi knjižnične građe za bibliobuse sudjeluje i Ministarstvo kulture RH. Osnivači knjižnica (gradovi Koprivnica i Križevci) sudjeluju u sufinanciranju rada bibliobusnih službi osiguravanjem logistike i tzv. „hladnog pogona“, odnosno prostora za rad, zajednički vođenim poslovima nabave i obrade građe te ostalim zajedničkim poslovima, kao i dodatnim izdvajanjima za zaposlenike na temelju Kolektivnog ugovora (Koprivnica).

4.2. Organizacijski oblici narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji – ocjena stanja

Kao najuspješniji organizacijski oblik knjižnica u Županiji pokazale su se samostalne gradske i općinske knjižnice te bibliobusne službe. Kao što je utvrđeno analizom stanja još 1999. godine, u Županiji ni danas ne postoje objektivni uvjeti za osnivanje stacioniranih knjižnica u većini općina. Osnovni razlog tomu jesu mali broj stanovnika u općinama te mala naselja – 92 % njih ima manje od 1000 stanovnika, a samo 27 naselja ili njih 15 % ima više od 500 stanovnika.³⁸ U tako malim naseljima ne smatra se racionalnim osnivati stacionirane knjižnice. Osim toga, u većini općina u odnosu na 1999. još je lošija ili potpuno nepostojeća prometna povezanost javnim prijevozom između naselja, zbog čega stacionirane knjižnice ne bi ni mogle biti dostupne stanovnicima koji žive u naseljima izvan općinskih središta.

Stoga se u Županiji i dalje kontinuirano i sustavno potiče razvoj pokretnih knjižnica koje su se u danim uvjetima pokazale racionalnijima, a istovremeno zadovoljavajuće stručno i profesionalno ispunjavaju osnovne potrebe stanovnika za knjižničnom uslugom. Istovremeno, i dalje se potiče i podržava osnivanje općinskih stacioniranih knjižnica u sredinama u kojima se za to uspiju ostvariti potrebne zakonske i stručne pretpostavke.

Potrebno je istaknuti još jednu odredbu iz Zakona o knjižnicama iz 1997. godine koja je bila vrlo korisna za knjižnice i knjižničarstvo: onu o obvezi izdvajanja narodnih knjižnica iz sastava drugih ustanova.³⁹ Zahvaljujući toj odredbi sve narodne knjižnice u Županiji danas djeluju kao samostalne ustanove, čime su znatno unaprijedile djelatnost i pozicionirale se u zajednici kao prepoznatljivi pružatelji

³⁸ Državni zavod za statistiku. Nav. dj.

³⁹ Zakon o knjižnicama. Nav. dj. Članak 53.

informativskih, kulturnih i obrazovnih usluga te mjesta provođenja slobodnog vremena.

4.3. Perspektive razvoja mreže narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji

Pravci budućeg razvoja županijske mreže narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji trebaju biti usmjereni na održavanje ostvarenog standarda obuhvata područja knjižničnim uslugama koje su sada dostupne u 100 % jedinica lokalne samouprave.

U svim općinama, kao i na širem području gradova, i dalje postoje potrebe za pružanjem usluga u naseljima izvan općinskih ili gradskih središta, osobito u prometno izoliranim područjima i malim mjestima gdje se nalaze područne škole ili vrtići, domovi za starije i sl., a gdje nije racionalno osnivati knjižnične ogranke, pa čak ni stanice ili stacionare, jer se to ne može ostvariti bez odgovarajućeg prostora i djelatnika, za što u pravilu nema dovoljno sredstava.

Jedan dio takvih naselja pokriven je stajalištima bibliobusa, ali i dalje oko 50% naselja u Županiji nije obuhvaćeno knjižničnom uslugom. Značajan dio toga područja mogao bi se pokriti osnivanjem novih općinskih knjižnica ili knjižničnih ogranaka tamo gdje se za to ostvare uvjeti. No racionalniji način bio bi kad bi bibliobusi mogli raditi u dvije smjene – za što imaju potrebne resurse koji se odnose na vozilo i fond, ali nemaju dovoljno djelatnika. Zapošljavanjem dodatnih djelatnika i uvođenjem druge smjene rada bibliobusa postojeći bi se resursi u potpunosti iskoristili, jer i vozila i njihov fond najskuplji su ako pola dana stoje neiskorišteni, a pritom ionako zastarijevaju i nepovratno se troše. Kao dodatna mogućnost za veći obuhvat naselja knjižničnim uslugama nameće se i osnivanje još jedne bibliobusne službe za đurđevačko područje, za što postoji interes, ali se ideja još uvijek razmatra.

Zbog zastarijevanja vozila i njihove opreme u obje bibliobusne službe u planu je zamjena bibliobusa novim i tehnički suvremenije opremljenim vozilima. Pritom je nužno inicijalno sudjelovanje Ministarstva kulture RH, kao što je bilo i kod nabave postojećih vozila, s minimalno 50 % potrebnog iznosa, odnosno pronalaznje izvora preko fondova EU.

Povećanje broja stručnih knjižničnih djelatnika u svim narodnim knjižnicama, kao i bibliobusnim službama, zajednički je imperativ koji može najviše utjecati na dodatno unapređivanje knjižničnih usluga ne samo mogućim povećanjem otvorenosti knjižnica za korisnike već i uvođenjem novih usluga u skladu s potrebama korisnika te pružanjem još kvalitetnijih postojećih usluga. Na kraju, ali ne i manje važno, izgradnja nove knjižnice u Koprivnici također je jedan od ključnih ciljeva ne samo radi unapređivanja usluga za korisnike u tom dijelu Županije već i kao

županijskog knjižničnog središta za edukaciju i daljnju stručnu podršku narodnim i školskim knjižnicama na tom području.

5. Zaključak

Razdoblje nakon donošenja (u trenutku pisanja članka još uvijek aktualnog) Zakona o knjižnicama iz 1997. predstavlja jedinstveno razdoblje u razvoju hrvatskog knjižničarstva. Još nikada u povijesti nije se kroz tako dugo razdoblje i toliko sustavno provodila briga o stanju i razvoju djelatnosti narodnih i školskih knjižnica, na temelju kvalitetnih zakonskih dokumenata i uz razrađenu mrežu stručne potpore na svim razinama.

Nakon gotovo četvrt stoljeća kontinuiranog djelovanja Županijske matične službe za knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji, izgrađene na temeljima općinske i regionalne matičnosti s tradicijom dugom više od 50 godina (od 1967.)⁴⁰, vidljivi su i mjerljivi rezultati u izgradnji županijske knjižnične mreže, kao što pokazuju usporedni podaci o korištenju knjižnica od 1996. do 2016. u tablici 2.

Tablica 2. Razvoj narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji – pregled statističkih pokazatelja 1996.–2016. – zbirno stanje za Županiju⁴¹

Godina	BROJ KNJIŽNICA (OSNOVANIH U SKLADU SA ZAKONOM O KNJIŽNICAMA)	BROJ BIBLIOBUSA	BROJ JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE OBUHVAĆENIH KNJIŽNIČNOM USLUGOM		POSTOTAK (%) JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE U ŽUPANIJU OBUHVAĆENIH KNJIŽNIČNOM USLUGOM	ZAPOSLENICI U KNJIŽNICAMA			PROSTOR	KNJIŽNIČNI FOND UKUPNO	GODIŠNJA NABAVA JEDINICA KNJIŽNIČNE GRADE	UPISANI ČLANOVI	OD UKUPNO UPISANIH, ČLANOVI BIBLIOBUSA	BROJ JEDINICA POSJEDNE KNJIŽNIČNE GRADE
			STACIONIRANE KNJIŽNICE (broj gradova i općina s knjižnicama)	POKRETNE KNJIŽNICE (broj obuhvaćenih općina)		KNJIŽNIČNO OSOBLJE	ZAPOSLENICI NA OSTALIM POSLOVIMA	UKUPNO						
1996	3	1	3	7	42	20	3	23	1,234	106,192	7,973	7,659	1,266	136,738
2000	3	1	3	7	42	23	3	26	1,785	121,839	11,321	8,277	977	174,289
2005	3	1	3	10	52	26	5	31	1,968	187,200	14,877	10,324	1,670	216,219
2010	5	2	5	18	72	31	6	37	2,298	276,372	16,390	15,029	2,796	300,760
2016	5	2	5	20	100	33	6	39	3,510	330,616	12,423	15,281	3,254	368,883

Početo polazište u planiranju razvoja mreže knjižnica uvijek je bila suradnja s knjižničarima i knjižnicama, kao i njihovim osnivačima, uvažavanje različitosti i objektivnih ograničenja, ali i stalna težnja njihovu prevladavanju s ciljem unapređivanja djelatnosti svake pojedine knjižnice, a time i razvoja županijske knjižnične mreže u cjelini.

U prvih desetak godina nakon izrade Nacrta razvoja županijske knjižnične mreže (1999.–2009.) uspješno je ostvarena većina tada zacrtanih ciljeva: sve gradske knjižnice postale su samostalne ustanove, prošireni su i preuređeni njihovi prostori; osnovane su dvije samostalne općinske knjižnice i još jedna nova bibliobusna

⁴⁰ Vugrinec, Lj. Matičnost. Nav. dj. Str. 204.

⁴¹ Arhiva Županijske matične službe Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica (Izradila: Lj. Vugrinec, siječanj 2019.).

služba te je proširena mreža bibliobusnih stajališta. Za obje bibliobusne službe (u Koprivnici i Križevcima) nabavljena su nova bibliobusna vozila.

U narednom desetljeću, sve do danas (2010.–2018.), uslugama bibliobusa obuhvaćene su sve preostale općine bez knjižnica te je ostvareno 100 % obuhvata Županije, tj. svih jedinica lokalne samouprave, knjižničnim uslugama, a značajno je povećan i broj stanovnika koji su dobili mogućnost korištenja knjižnice u mjestima gdje žive.⁴²

Narodne knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji predstavljaju danas jedan od najuspješnije organiziranih sustava koji djeluju na županijskoj razini. One su društveno-komunikacijska središta svojih zajednica, a preuzimaju i nove društvene uloge u kulturi, informiranju, obrazovanju i potpori društvenom uključivanju. Uz tradicionalne usluge vezane uz formiranje zbirki i posuđivanje građe, nude i nove usluge i medije za korisnike. U skladu s informacijsko-komunikacijskim tehnološkim razvojem i potrebama današnjice, potiču informacijsku i digitalnu pismenost, cjeloživotno učenje, međugeneracijsku solidarnost i socijalnu inkluziju ranjivih skupina, nastojeći biti otvorene i dostupne svima te podupirati društveni i ekonomski razvoj zajednice. Građani prepoznaju knjižnice kao otvorene i demokratske, svima namijenjene kulturno-obrazovne ustanove i rado ih koriste u svrhu učenja i provođenja slobodnog vremena, za sastajanje i druženje, razmjenu ideja te vlastitih znanja i vještina.

Od ustroja Županijske matične službe prije gotovo 25 godina (1995.), vidljivi su veliki pomaci ne samo u razvoju županijske knjižnične mreže nego i u kvaliteti rada pojedinih knjižnica. Primjerice Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica profilirala se u jednu od najuspješnijih matičnih knjižnica u zemlji⁴³, što potvrđuje i njezino proglašenje Knjižnicom godine 2013.⁴⁴ Za ravnomjeran razvoj svih knjižnica na području županije važno je njihovo zajedničko nastupanje prema zajedničkim financijerima – Županiji i Ministarstvu kulture – posredstvom Županijske matične službe čiji je zadatak koordinacija planova razvoja knjižnica i njihovih mreža na svom području.

⁴² Tu je mogućnost 1996. putem profesionalno organiziranih narodnih knjižnica imalo svega 61 812 stanovnika Županije ili 48 % (samo stanovništvo gradova), dok je još 19 440 stanovnika u 7 općina ili 15 % ukupnog stanovništva Županije imalo mogućnost korištenja bibliobusa (ali uglavnom samo na stajalištima u središtima općina). Danas (prema Popisu stanovništva iz 2011.) mogućnost korištenja knjižničnih usluga putem stacioniranih knjižnica u svojim mjestima ima 66 606 stanovnika, a putem bibliobusa 48 978 stanovnika.

⁴³ Sabolović-Krajina, D. Narodna knjižnica kao središte lokalne zajednice u suvremenom društvu: doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2016. Str. 119–131. [citirano: 2019-01-20] Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/6373/1/doktorski%20rad%20dijana%20sabolovic%20krajina.pdf>.

⁴⁴ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Priznanje „Knjižnica godine“ za 2013. g. Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica. [citirano: 2019-01-20] Dostupno na: <https://bit.ly/2UEWsob>.

Primjer Koprivničko-križevačke županije pokazuje da je hrvatski Zakon o knjižnicama iz 1997. s pratećim podzakonskim aktima dao kvalitetan okvir za izgradnju mreže narodnih knjižnica i razvoj narodnog knjižničarstva na lokalnoj razini. Uz podršku sa svih razina financiranja (lokalne, regionalne, državne) i u suradnji s knjižničarskom zajednicom ostvarena je pomno isplanirana i dugoročno održiva županijska mreža narodnih knjižnica koja omogućava stanovnicima svih jedinica lokalne samouprave pristup knjižničnim uslugama na principima stručnosti, kvalitete, dostupnosti i otvorenosti za budući razvoj, ali i racionalnosti u organizaciji rada i poslovanja.

IZVORI I LITERATURA

- Arhiva Županijske matične službe Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica.
- Državni zavod za statistiku. 1. Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, popis 2011. [citirano: 2019-01-20]. Dostupno na https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_03/H01_01_03.html.
- Hrvatsko knjižničarsko društvo. Priznanje „Knjižnica godine“ za 2013.g. Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica. [citirano: 2019-01-20] Dostupno na <https://bit.ly/2UEWsob>.
- IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. 2. hrvatsko izd. (prema 2. izmijenjenom izd. izvornika). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
- Izvešće Županijske matične službe o stanju narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji i Nacrt mreže knjižnica u županiji koprivničko-križevačkoj, listopad 1999. (arhiva Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica).
- Janeš-Žulj, M. Nova igraonica Gradske knjižnice „Franjo Marković“ u Križevcima. // Svezak 7, 7(2005), 32.
- Janeš-Žulj, M; P. Delić. Gradska knjižnica „Franjo Marković“ Križevci: spomen knjiga u povodu 160. godišnjice postojanja. Križevci: Gradska knjižnica „Franjo Marković“, 1998.
- Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica. Narodne knjižnice. [citirano: 2019-01-20] Dostupno na <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=108&n=3&side=2>.
- Krčmar, S. Sto godina Narodne čitaonice u Virju. Virje: Narodna čitaonica s knjižnicom, 1978.
- Kuzmić, I. Bibliobusna služba Gradske knjižnice „Franjo Marković“ Križevci // Pokretne knjižnice u Hrvatskoj: zbornik radova: 10. okrugli stol o pokretnim knjižnicama

- i 4. festival hrvatskih bibliobusa „Od kočije do suvremenog bibliobusa“, Karlovac, 15. travnja 2011. / uredile Ljiljana Vugrinec, Ljiljana Črnjar, Frida Bišćan. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo; Karlovac: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, 2012. Str. 79–85.
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Narodne knjižnice. [citirano: 2019-01-20] Dostupno na <http://www.nsk.hr/maticna-sluzba-za-narodne-knjiznice/>.
- Nikolić, M. U Gornjoj Rijeci osnovana Općinska knjižnica Sidonije Rubido Erdödy. // Svezak 10, 10(2008), 37.
- Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 43, 715(2001). [citirano: 2019-04-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_05_43_715.html.
- Sabolović-Krajina, D. Uz 150 godina knjižničarstva u Koprivnici (1845-1996). // Podravski zbornik 22, 21(1996), 95–103.
- Sabolović-Krajina, D. Narodna knjižnica kao središte lokalne zajednice u suvremenom društvu: doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2016. [citirano: 2019-01-20] Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/6373/1/doktorski%20rad%20dijana%20sabolovic%20krajina.pdf>.
- Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58, 1071(1999). [citirano: 2019-04-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_06_58_1071.html.
- Šabarić, A. Dječji odjel Gradske knjižnice u Đurđevcu. // Svezak 7, 7(2005), 24.
- Šabarić, A. Povijest knjižničarstva u Đurđevcu. // Stručni skup Iz povijesti naših knjižnica: Daruvar, 16. studenoga 2007.: zbornik radova. / ur. Zorka Renić i Ilija Pejić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 143–145.
- Škvarić, A. Vijesti iz Narodne knjižnice Virje. // Svezak 10, 10(2008), 25.
- Tudić, M. Prva godišnjica rada novog koprivničkog bibliobusa. // Svezak 7, 7(2005), 28.
- Vugrinec, Lj. Bibliobusna služba Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010.: Spomenica Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 190–202.
- Vugrinec, Lj. Bibliobusna služba Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. // Pokretne knjižnice u Hrvatskoj: zbornik radova: 10. okrugli stol o pokretnim knjižnicama i 4. festival hrvatskih bibliobusa „Od kočije do suvremenog bibliobusa“, Karlovac, 15. travnja 2011. / uredile Ljiljana Vugrinec, Ljiljana Črnjar, Frida Bišćan. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo; Karlovac: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, 2012. Str. 65–77.
- Vugrinec, Lj. Lokacije i adaptacije Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica od 1945. godine do danas // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010.: Spomenica Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica / glavna urednica Dija-

- na Sabolović-Krajina. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 172–189.
- Vugrinec, Lj. Matičnost Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica – povijest i suvremenost // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650.-2010.: Spomenica Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica / glavna urednica Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2010. Str. 203–217.
- Vugrinec, Lj. Stanje školskih knjižnica Koprivničko-križevačke županije u šk. godini 2015./16. // Svezak 19, 19(2017), 69–71.
- Vugrinec, Lj. Školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji. // Podravski zbornik 44, 44(2018), 127–142.
- Vugrinec, Lj. Zahvaljujući bibliobusima, Koprivničko-križevačka županija od početka 2015. u cijelosti je pokrivena knjižničnim uslugama. // HKD novosti 65(2015). [citirano: 2019-01-20] Dostupno na <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1069>.
- Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105, 1616(1997). [citirano: 2019-04-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html.